

Barbara Lulek

THE PLACE APPOINTED TO PARENTS AT SCHOOL IN THE LIGHT OF PARENTAL EXPERIENCE OF EVERYDAY LIFE

Miejsce wyznaczane rodzicom w szkole w świetle rodzicielskich doświadczeń dnia codziennego

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3914-6720> E-mail: blulek@ur.edu.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33a.20>

Wstęp

Miejsce to obszar doświadczony, określony w nieokreślonym, ograniczony w bezkresnym, foremny w chaotycznym¹. Stanowi niezbywalny warunek zadomowienia człowieka w przestrzeni, w której osoba czuje się pewnie, panując nad związanymi z nim pojęciami². To struktura własna, osobista, indywidualna, organizowana wokół przyjmowanych wartości³, otwarty punkt węzłowy wewnątrz szerszej sieci interakcji⁴.

Cechują go historyczne odniesienia, pamięć własna, więzi społeczne i interakcje dające poczucie bezpieczeństwa i tożsamości wynikającej z praktyki a nawet osobistego zaangażowania⁵. To zasadniczy i bezpieczny punkt odniesienia i oglądu rzeczywistości⁶. Miejsce jest obszarem doświadczania podmiotów, umożliwiającym kreatywne działanie. Stanowi system współzależności o różnej trwałości i sile powiązań, tworzonych oraz podtrzymywanych w praktyce dnia codziennego przez człowieka. Jest ustawicznie określane i ulega zmianom. Wykorzystanie możliwości miejsca zależy od cech osobowościowych jednostki, doświadczeń edukacyjnych oraz dokonujących się przemian społecznych, w tym rozwoju technologii, mobilności człowieka, wielości miejsc, w których przebywa⁷. Czynnikiem wpływającym na zmianę miejsca są także zagrożenia cywilizacyjne – konflikty i wojna, czy epidemiczne – covid. Wywołują one konieczność przemieszczania się, nierzadko powodując utratę miejsca dotychczasowego. W tym ujęciu miejsce stało się lokalizacją dynamiczną, zmienną, otwartą. Ten stan generuje konieczność ponownego rozpoznawania roli i znaczenia miejsca, zwłaszcza w kategorii odczytywania doświadczeń uczestników. Mają one różne wymiary dla ludzi i instytucji oraz są efektem oddziaływania wielu podmiotów.

1. Rodzice w szkole. O poszukiwaniu miejsca

Rodzice towarzysząc dziecku w procesie edukacji zbierają doświadczenia codziennego życia z innymi użytkownikami przestrzeni szkoły i w ich obecności. Toczące się życie niesie zdarzenia często cykliczne, rytmiczne, wręcz rutynowe zlokalizowane w określonych

¹ H. Buczyńska-Garewicz., *Miejsca, strony, okolice. Przyczynek do fenomenologii przestrzeni*, Wyd. Universitas, Kraków 2006, s. 14.

² M. Mendel, *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*, [w:] M. Mendel (red.), *Pedagogika miejsca*, Wyd. Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2006, s.8-9.

³ W. Theiss, *Dom i ojczyzna - miejsca w świecie bez miejsc. Trzy perspektywy*, [w:] D. Lalak (red.), *Dom i ojczyzna. Dylematy wielokulturowości*, Wyd. Międzynarodowe Centrum Adaptacji Narodowej, Warszawa 2008, s. 78.

⁴ H. Easthope, *A Place Called Home, Housing, Theory and Society*, 21/2004, s. 129.

⁵ W. Danilewicz, *Ludzie w miejscach i przestrzeniach świata mobilnego*, [w:] T. Sosnowski, W. Danilewicz, M. Sobecki (red.), *Pedagog jako animator w przestrzeni życia społecznego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 39.

⁶ M. Dymnicka, *Od miejsca do nie -miejsca, Acta Universitatis Lodziensis*, 36/2011, s. 37.

⁷ T. Wilk, *Oswajanie przestrzeni, czyli o odpowiedzialności jako kategorii rewitalizacji przestrzeni życia społecznego*, [w:] T. Sosnowski, W. Danilewicz, M. Sobecki (red.), *Pedagog jako animator w przestrzeni życia społecznego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 26 – 27.

miejscach szkoły użytkowanych, bądź zajmowanych przez wyznaczone jednostki i grupy. Treść i charakter aktywności angażuje cielesność, siły, potencjał i możliwości rodziców⁸. To swoistego rodzaju historia codziennej rodzicielskiej praktyki zorganizowanej wokół kategorii tu i teraz⁹ ujęta w wymiar wartości i znaczeń symbolicznych lub metaforycznych określających relacje społeczne z innymi¹⁰.

Nie zawsze rodzice identyfikują własne miejsce w szkole jako trwałe i wspólnotowe. Nierzadko doświadczają czasowości, powierzchowności pobytu w określonym miejscu. Podłożem opisywanego stanu jest kultura organizacyjna szkoły i związane z nią właściwości przestrzenno-funkcjonalne obszaru, zwłaszcza miejsc tranzytowych – dostępnych, ale mało atrakcyjnych, często pustych i obcych, nie sprzyjających zadomowieniu. Ponadto dynamika miejsca jakim jest szkoła, zachodzące zmiany w organizacji jej funkcjonowania powodują, że staje się obszarem wielu różnych historii i ujawnia różne odcienie tożsamości. Rodzice dzielą miejsce w placówce z nauczycielami, uczniami, innymi opiekunami, dyrektorem, pracownikami administracji. Chodzi jednak o to, aby w tej wielości zrezygnować z podziałów, ściśle wydzielanego terenu i budować zaangażowaną wspólnotę ludzi różnych, ale nie podzielonych, kierujących się wartością najwyższą - dobrem dziecka i odpowiedzialnością za nie¹¹. W takim znaczeniu szkoła staje się wspierająca i wspomagająca.

Miejsce nie istnieje w gotowej formie. Jego poznawanie jest procesem ciągłym polegającym na stałym porównywaniu nowych informacji z dostępnym już zasobem wiedzy¹². Rodzice uczestnicząc w procesie uczenia się dziecka konfrontują wiedzę praktyczną wynikającą z ich wcześniej drogi edukacyjnej, ze zinstytucjonalizowanym społecznym przekazem dotyczącym szkoły, jak i zdobywanymi w placówce doświadczeniami dnia codziennego. Wymienione determinanty warunkują sposoby funkcjonowania i odbierania swojego miejsca w instytucji. Jest ono formalne, bowiem określają go przepisy prawne, ma stałe cechy, wyrażające kulturowe wzory organizowania procesu edukacji, a jednocześnie dynamiczne, aranżowane odpowiednio do czasu i potrzeb uczestników (np. w Covidzie). Cechują go też relacje nieformalne pomiędzy uczniami, rodzicami, nauczycielami, wynikające z kulturowych wzorów. Szkoła dla rodziców jest systemem otwartym, ale w wielu sytuacjach zamkniętym. Wejście do niej jest niejako przymusowe, bo wynika z realizacji obowiązków rodzicielskich, ale wymaga spełnienia określonych praktyk, dostosowania się do zarządzeń formalnych i rytuałów dnia codziennego, wymagających często pozwoleń. Rodzice zatem dostosowują się do warunków architektonicznych placówki, poznają jej centralne i peryferyjne części, puste przestrzenie korytarzy, rozdrobnione pomieszczenia, sposoby poruszania się. Starają się je naznaczyć, modyfikować i adoptować do swoich potrzeb¹³, co pozwala z czasem na swobodę zachowań i rzeczywiste użytkowanie miejsca.

2. Założenia metodologiczne

Prawie codzienne przebywanie rodziców w szkole, podczas odprowadzania i odbierania dziecka, oczekiwania na niego, uczestnictwa w wydarzeniach dydaktycznych i kulturowych,

⁸ P. Sztompka, *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii*, [w:] P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), *Socjologia codzienności*, Wyd. Znak, Kraków 2008, s. 24.

⁹ J. Muszyńska, *Miejsce i wspólnota. Poczucie wspólnotowości mieszkańców północno-wschodniego pogranicza Polski. Studium pedagogiczne*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2014, s. 21.

¹⁰ Z. Rykiel, *Koncepcje przestrzeni i teorie regionu a wzorce uprawiania socjologii*, [w:] Z. Rykiel (red.), *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 18.

¹¹ M. Mendel, *Pedagogika miejsca wspólnego. Miasto i szkoła*, Wyd. Naukowe Katedra, Gdańsk 2017, s. 315.

¹² M. Nózka, *Spoleczne zamykanie (się) przestrzeni. O wykluczeniu, waloryzacji miejsca zamieszkania i jego mentalnej reprezentacji*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s. 21.

¹³ M. Żmudzińska – Nowak, *Miejsce. Tożsamość i zmiana*, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010, s. 51.

poznawania pracowników szkoły, spotkań z nauczycielami staje się dla opiekunów czasem zdobywania bogatych życiowych doświadczeń, będących odbiciem otoczenia¹⁴.

Kierując się powyższymi przesłankami, podjęto badania, których celem było określenie miejsca wyznaczanego rodzicom w szkole w świetle ich doświadczeń wynikających z codziennego pobytu w placówce. Prezentowane badania są kontynuacją już zrealizowanych badań o charakterze jakościowym prowadzonych w latach 2018-2019, poświęconych problematyce przestrzeni i miejsca rodziców w szkołach podstawowych, a szczególnie przejawom zagubienia, współodczuwania i rytuałów występują wśród rodziców. Uzyskane w badaniach jakościowych kategorie i wzory obrazujące izolację rodziców w przestrzeni szkoły, binarne podziały w kategoriach my – oni, brak otwartości na dialog, wyznaczenie rodzicom w szkole miejsc tranzytowych, a nawet zewnętrznych, stały się podstawą do dalszych badań realizowanych w paradygmacie badań ilościowych¹⁵. Badania ankietowe¹⁶ prowadzono w roku szkolnym 2020/2021 w szkołach podstawowych w województwie podkarpackim. W badaniach zastosowano dobór celowo-losowy¹⁷. Ogółem badaniami objęto 255 rodziców uczniów klas I-III z następujących szkół: Szkoły Podstawowej nr 3 im. Jana Pawła II w Ropczycach, Szkoły Podstawowej nr 5 w Krośnie, Szkoły Podstawowej nr 8 w Krośnie, Szkoły Podstawowej w Rogach, Szkoły Podstawowej nr 2 w Przysietnicy, Szkoły Podstawowej w Rymanowie, Szkoły Podstawowej im. Ignacego Łukasiewicza w Chorkówce, Publicznej Szkoły Podstawowej im. Jana Pawła II w Krościenku Wyżnym oraz Szkoły Podstawowej im. Kajetana Trybusa w Wojaśówce.

W badanej grupie rodziców uczniów klas I-III było 160 matek (62,7%) oraz 95 ojców (37,3%). Najliczniejszą grupę stanowiły osoby młode do 35 roku życia (wskaźnik 43,9%). Rodzice w przedziale wieku 35-45 lat stanowili 36,5% badanych. Prawie 1/5 ankietowanych miała powyżej 45 lat. Respondenci posyłali do szkoły jedno, dwoje lub troje dzieci. Wskaźnik procentowy wynosił kolejno: 51,8%; 29,8%, 18,4%.

Badania własne zmierzały do udzielenia odpowiedzi na szereg problemów, w tym na pytanie: Jakie miejsce jest wyznaczone rodzicom w szkole w świetle ich doświadczeń dnia codziennego? Przyjęto, że rodzicielskie przeżycia dnia codziennego są źródłem skojarzeń z miejscem, które określa stopień własnego w nim osadzenia. Codzienne praktyki umiejscowione w zespołach materialnych obiektów, osób i systemu relacji pozwalają rodzicom na dookreślenie przypisywanego im miejsca w szkole z perspektywy subiektywnych i emocjonalnych doświadczeń. Badanych rodziców proszono o opisanie miejsca im wyznaczanego w szkole zgodnie z własnymi doświadczeniami. Pytanie miało charakter otwarty¹⁸. Zebrano dość szeroki i zróżnicowany materiał empiryczny. Dane poddano kategoryzacji i wyodrębniono: praktyki miejsca (powtarzalne czynności dnia codziennego - rozmowa, dydaktyka), miejsca doświadczane i przeżywane (związane z formami współdziałania) oraz miejsca związane z pobyt w przestrzeni wspólnej, sytuacje nasycone emocjami (korytarz, hall, przed szkołą).

3. Miejsca wyznaczone rodzicom w szkole w świetle doświadczeń dnia codziennego. Wyniki badań

Pobyt badanych w placówce umożliwia czerpanie wiedzy z bezpośredniej i pośredniej obserwacji ludzi i miejsc oraz nadawanie im znaczeń. Zgromadzony materiał empiryczny pokazuje wiele wymiarów i znaczeń miejsca przypisanego rodzicom w szkole. Charakteryzuje je

¹⁴ M. Dymnicka, *Od miejsca do nie-miejsca*, *Acta Universitatis Lodziensis*, 36/2011, s. 38.

¹⁵ J. W. Creswell, *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013, s. 37-38.

¹⁶ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000, s. 258.

¹⁷ E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wyd. PWN, Warszawa 2007, s. 205.

¹⁸ Ch. Franfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk i Spółka, Poznań 2001, s. 271.

pewna hybrydowość i synkretyzm. Z jednej strony badani rodzice odbierają własne miejsce lokalizowane w obszarach dialogu z uczestnikami procesu edukacji, przede wszystkim nauczycielami, choć bardzo wyraźnie widać brak takich powiązań z innymi opiekunami uczniów. Z drugiej strony odczytują swoje miejsce przez pryzmat wyznaczanych ról i powinności. I wreszcie, w kontekście pustych miejsc spotkań (wypełnionych przedmiotami materialnymi), o ograniczonej interakcyjności i bezsłownej komunikacji. Miejsce wyznaczone rodzicom w szkole opisywane w wypowiedziach badanych jest efektem historycznie ukształtowanych i obecnie realizowanych relacji społecznych. Respondenci określają je w różny sposób, odwołując się do podejmowanych działań lub atrybutów fizycznych zlokalizowanych na określonym obszarze.

Tabela 1. Miejsca wyznaczone rodzicom w szkole w świetle ich doświadczeń dnia codziennego

Kategoria miejsca wyznaczonego	Wybrane wypowiedzi rodziców
W praktyce miejsca (powtarzalne czynności dnia codziennego)	
Rozmowy z nauczycielem (69 wypowiedzi – 27,1%)	<ul style="list-style-type: none"> – Rozmowy z nauczycielem – Osoby rozumiejącej proces edukacji – Osoby wchodzącej w dialog z nauczycielami – Osoby otwartej na potrzeby dziecka, nauczyciela i szkoły – Osoby kierującej się dobrem dziecka – Inicjatora działania edukacyjnych – Współpracownika nauczycieli
Dydaktyczne obowiązki rodzicielskich (74 wypowiedzi – 29,0%)	<ul style="list-style-type: none"> – Właściwe dla rodzica - szkoła uczy, ja wychowuję. To jest moje miejsce z w szkole. – Domowego nauczyciela, przewodnika dziecka w świecie nauki – Osoby mobilizującej dziecko do nauki – Osoby wyjaśniającej zadania domowe – Osoby pilnującej/kontrolującej prace domowe – Nauczyciela metod pracy samodzielnej – Osoby wyjaśniającej praktycznie <i>suchą teorię książkową</i> – Osoby dbającej o zaplecze dydaktyczne dziecka – Logistyka dbającego o materiały dydaktyczne dla dziecka – Sponsora zajęć dodatkowych – Osoby przygotowującej do konkursów – Obok nauczycieli – Pomocnika dziecka – Wykonawcy poleceń nauczyciela – Osoby minimalizującej stresy szkolne dziecka – Oponenta nauczycieli
Miejsca doświadczane i przeżywane	
Określone przez formy współpracy (45 wypowiedzi – 17,6%)	<ul style="list-style-type: none"> – W ławce na wywiadówce, na krześle podczas spotkania z psychologiem, w rogu sali podczas imprez klasowych – Na wywiadówce, jako osoby zapoznawanej z pracą dziecka i szkoły – Osoby wysłuchującej komentarzy nauczycieli odnoszących się do dziecka i systemu – W kolejce oczekujących na rozmowę z nauczycielem na wywiadówce – Oczekującego na odpowiedź przez e-dziennik – Sprawdzającego frekwencję i oceny – Pilnującego spraw dziecka – W radzie rodziców – Pomocnika przy organizowaniu pikników i imprez – Osoby dyspozycyjnej

	<p>Sluchacza</p> <p>Osoby finansującej wycieczki i wyjścia poza szkołę</p> <p>Osoby wspierającej finansowo szkołę – opłaty na radę rodziców</p>
Pobyt w przestrzeni wspólnej, sytuacje nasycone emocjami	
<p>Podporządkowane innym (32 wypowiedzi - 12,5%)</p>	<p>Osoby podporządkowanej dyrekcji i regulacjom szkolnym</p> <p>Osoby zagubionej w biurokratycznej machinie szkolnej</p> <p>Osoby przykutej do ławki</p> <p>Osoby siedzącej poniżej nauczycieli</p> <p>Osoby znającej wewnętrzne regulacje szkolne</p> <p>Obserwowane na każdym kroku przez nauczycieli lub innych pracowników szkoły</p> <p>W drugim rzędzie za nauczycielami</p> <p>Wykonawcy zadań</p> <p>Wolontariusza</p> <p>Intruza, zaburzającego porządek</p> <p>Rzadkiego gościa, raczej niemile widzianego</p>
<p>W szeregu, na korytarzu (17 wypowiedzi - 6,7%)</p>	<p>W szeregu razem z innymi rodzicami</p> <p>Na korytarzu w oczekiwaniu na dziecko</p> <p>Podpierającego ścianę, oczekującego na dziecko</p> <p>W szatni razem z innymi rodzicami czekającymi na dziecko</p> <p>Odpowiednie dla wszystkich rodziców – koło świetlicy</p> <p>Za drzwiami klasy</p> <p>W odległości, poza klasą, na korytarzu lub w szatni</p>
<p>Poza placówką (18 wypowiedzi - 7,1%)</p>	<p>Generalnie poza szkołą, jako osoby z zewnątrz</p> <p>Przed drzwiami zamkniętej placówki, która wprowadza sztywne reguły rodzicielskiej obecności</p> <p>Osoby nie mogącej wejść do szkoły, korzystającej z domofonu</p>

Źródło: opracowanie własne

Dokonana kategoryzacja wypowiedzi wskazuje, że tylko 69 osób na 255 objętych badaniami informuje o występowaniu dialogu pedagogicznego - pomiędzy rodzicami i nauczycielami, ukierunkowanego na dobro dziecka. Dialogowanie pozwala na edukacyjną wzajemność oraz uczenie się od siebie. Rodzice piszą o wysłuchiowaniu ich opinii, propozycji, wspólnym realizowaniu przedsięwzięć. Badana matka uczennicy klasy III tak określa swoje miejsce w szkole: *szkoła wyznacza mi miejsce rozmówcy, osoby zorientowanej najlepiej w sprawach dziecka. Nasza Pani jest zawsze otwarta na rozmowę i opracowanie wspólnych propozycji*. Inna badana dodają: *miejsce osoby wspierającej naukę dziecka. Współpracownika, który jest przy dziecku zawsze zwłaszcza w domu i pomaga realizować ustalone cele*. Respondent mający dziecko w klasie II tak opisuje ten stan rzeczy: *Głównie rozmówcy z nauczycielem, ale czasami też pomysłodawcy jakiegoś działania i jego realizatora*. Rozmowa i dialog stają się podstawą zrównoważonych, harmonijnie przebiegających relacji społecznych, umożliwiających budowanie klimatu porozumienia. Usztywnione i formalne relacje zostają zastąpione poszukiwaniem kompromisów oraz inicjowaniem działań, wynikających z przekonania o zajmowaniu równorzędnej pozycji w szkole. Badani rodzice opisują relacje, które M. Mendel, określa jako mieszczące się, obejmujące uznawanie wzajemnych potrzeb i oczekiwań. Oba podmioty potrafią orientować relacje z perspektywy drugiego i udostępnić mu miejsce. Sprawczy podmiot – nauczyciele potrafią utrzymywać stały wzgląd na miejsce rodziców w szkole i wspólność, która orientuje działania¹⁹. W świetle doświadczeń tej grupy badanych wyznaczane jest im miejsce w systemie relacji społecznych odzwierciedlających kulturę dialogu, która przyciąga i jednoczy ludzi.

¹⁹ M. Mendel, *Pedagogika miejsca wspólnego. Miasto i szkoła*, Wyd. Naukowe Katedra, Gdańsk 2017, s. 314-316.

Liczna grupa rodziców (119 osób na 255 badanych) identyfikuje wyznaczane im miejsce, opisując podejmowane aktywności, umowne i nieformalne role (domowy nauczyciel, logistyk dydaktyczny, motywator dziecka, kontroler prac domowych, sponsor zajęć dodatkowych, pomocnik, wolontariusz, intruz, wykonawca). Opisywane rodzicielskie działania koncentrują się w obrębie procesu edukacji dziecka (74 wypowiedzi) oraz wynikają z obowiązkowych form współpracy (45 opinii). W pierwszej kategorii dostrzec należy wypowiedzi podkreślające przyporządkowanie rodzicom działalności skoncentrowanej w przestrzeni domu rodzinnego, związanej z odpowiedzialnością za zachowanie, kulturę życia codziennego, kształtowanie pozytywnego stosunku dziecka do nauki szkolnej oraz motywowanie go do pracy. Rodzice opisują przypisane im zadania i miejsce w kategoriach podejmowania aktywności dydaktycznych wspierających własne dzieci. Stąd w zgromadzonych opisach zadania rodziców łączy się z wyjaśnianiem, tłumaczeniem, odnoszeniem treści do praktyki, zachęcaniem, podtrzymywaniem, czy też minimalizowaniem napięć mających swoje źródło w procesie edukacji. Z wypowiedzi rodziców wyłania się obraz rodzica dostosowującego się do oczekiwań i rozwiązań proponowanych przez nauczycieli. To pedagodzy dobierają, wyłaniają, korygują cele i treści kształcenia, a także są odpowiedzialni za ich realizację. Miejsce rodziców w procesie dydaktycznym jest związane z funkcjonowaniem w roli osób informowanych i nadzorowanych przez nauczycieli, którzy decydują o formach współpracy, ich przebiegu a nawet zajmowanych miejscach. W ocenie respondentów i ich doświadczeń dnia codziennego wyznaczono im miejsca, z góry zaprojektowane, nie uwzględniające rzeczywistych potrzeb i oczekiwań.

Kolejna grupa badanych rodziców uczniów klas I-III (ogółem 67 osób) wskazuje wyznaczone im miejsce w przestrzeni placówki w kategoriach terytorialnych, przemieszczając się od wnętrza placówki – obszarów transferu (takich jak okolice sali lekcyjnej, za drzwiami klasy, obok świetlicy, na korytarzu, w szatni), ku obszarom zewnętrznym (przed drzwiami placówki, poza nią). Ankietowani piszą o miejscu wyznaczonym bardzo konkretnie, w kategoriach materialnych obiektów, które nie służą podtrzymaniu relacji społecznych - takich jak krzesło, ławka, rząd, szereg, ściana, róg sali. Wskazują na utrwalone, symboliczne zachowania, obrazujące podział kompetencji i odzwierciedlające obszary wydzielone dla opiekunów dziecka – osoby siedzącej poniżej nauczycieli, w ławce, na krześle, podporządkowanej, dyspozycyjnej, finansującej, oczekującej. To miejsce, w którym respondenci utracili funkcje wynikające z relacji społecznych. Dla tej grupy rodziców szkoła jest miejscem kontrolowanym przez nauczycieli i wymaga dostosowania się do zaistniałej sytuacji. Próby dokonywania zmian prowadzą badanych w obszary konfliktu lub miejsca poza placówką - *Przed drzwiami zamkniętej placówki, która wprowadza sztywne reguły rodzicielskiej obecności, w tym korzystanie z domofonu. Sformułowanie zamknięte drzwi, skonkretyzowane zostało w wypowiedzi badanej matki, która pisze: (...) poza zamkniętymi drzwiami, nawet w tak ważnym dniu jakim było pierwsze wejście do szkoły mojej córki, pierwszy dzień w pierwszej klasie. Pamiętam to straszne przeżycie, aż się popłakała, że nie mogłam jej towarzyszyć. Dla mnie było to równie trudne, stałam na deszczu (bo padało), pod drzwiami szkoły, bez parasola i z nerwów bolał mnie żołądek. Zwyczajowo zamknięte drzwi chronią przez obcymi, izolują od zagrożeń. Trudno jednak określić rodziców jako osoby zagrażające dziecku i szkole. Respondenci podkreślają w swych wypowiedziach, że doświadczają bycia obserwowanym przez nauczycieli i pracowników szkoły, co ogranicza poczucie bezpieczeństwa, sprzyja nieujawnianiu własnych zasobów i możliwości, jak też usztywnia relacje z innymi. Brakuje realnej możliwości zadawania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi drogą dialogowania. Badana matka pisze o wyznaczonym jej miejscu: *Generalnie poza szkołą, najlepiej jakbym się tam nie pokazywała i nic nie chciała, nie pytała.**

Wyprowadzenie rodziców z przestrzeni szkoły, w której nie do końca byli zadomowieni, jest jedną z konsekwencji utrzymywania rozwiązań wynikających z wcześniej przyjętych rekomendacji epidemiologicznych (badania prowadzono w trakcie trwania epidemii covid -19).

Respondenci charakteryzują stan binarnej opozycji, związany z rodzicielską izolacją, zamknięciem w sensie fizycznym przestrzeni szkoły, a tym samym wykluczaniem z miejsca edukacji dzieci i zagubieniem perspektywy wspólnego dobra.

Badani rodzice są uczestnikami określonych aktywności w wyznaczonych miejscach. Niewątpliwie są elementem środowiska szkoły, ale odczuwają przypisanie im wspomagającej, podporządkowanej, biernej roli i zewnętrznego miejsca. W ocenie badanych przypisano im miejsce zamykające się w granicach tradycji, powielając rozwiązania znane, o historycznych korzeniach. Wywołuje to stan pewnego napięcia między elementami wewnętrznego i zewnętrznego świata. Badani rodzice pragną relacji opartych na współistnieniu i współformowaniu miejsca przebywania dzieci, co umożliwiłoby bycie gospodarzami, twórcami, włączonymi w skomplikowaną sieć wzajemnych stosunków.

4. Dyskusja wyników badań

Uzyskany materiał badawczy obrazuje miejsce rodziców w kategoriach dwóch rodzajów zamknięć z zewnątrz i od wewnątrz. Z jednej strony szkoła lokuje aktywności rodziców poza jej obszarem, najlepiej w przestrzeni domu, a jeśli w placówce to w wyznaczonych formach i w obrębie określonych przedmiotów fizycznych. Z drugiej strony, szkoła stara się przemieszczać rodziców z wnętrza placówki ku obszarom tranzytowym i zewnętrznym – przed placówkę. Dostrzec należy także bariery mentalne wynikające z zamknięcia, szkoły na nowe rozwiązania, przypisywania niechęci rodzicom. Podobnie M. Nóżka, badając wykluczenie i waloryzację miejsca zamieszkania i jego mentalną reprezentację pisze, o ograniczeniach aktywności ludzkiej w kontekście barier materialnych, infrastrukturalnych oraz kulturowo-społecznych, jak też poznawczych. Wskazuje na eksploracyjne lub eskapistyczne postawy jednostek uwarunkowane poczuciem włączenia lub jego brakiem²⁰. Wniosek: osobiste, społeczne i przestrzenne zaangażowanie prowadzi w kierunku zmiany sposobów postrzegania miejsca. Niestety zamknięte przestrzenie i miejsca (szkoła), przy swoistym przypisaniu rodziców do placówki przyczynia się do poczucia alienacji, co znajduje odzwierciedlenie w wypowiedziach badanych. Podobne wnioski formułuje M. Czyński²¹. W prowadzonych badaniach rodzice piszą o byciu obok nauczycieli, wykonywaniu poleceń pedagogów. Są informowani, zapoznawani, oczekują, sprawdzają, pilnują, pomagają, wspierają. Ich codzienność w szkole została określona przez rozwiązania systemowe, na znaczenie których wskazuje B. Skrzypczak²², jak też B. Lulek²³.

Dostrzec należy sytuację, w której badani rodzice odczuwają wyznaczone im przez placówkę miejsce skoncentrowane wokół wspólnego dobra - dziecka. To wytworzenie konsensusu edukacyjnego, w którym indywidualne korzyści każdej ze stron zostają zastąpione przez zharmonizowane działania oparte na dialogu. Takie rozwiązania opisuje w swych pracach M. Mendel²⁴.

Zakończenie

Z rodzicielskich wypowiedzi na temat wyznaczanego im miejsca w procesie edukacji dziecka w szkole wyłania się obraz rzeczywistości wielowymiarowej i zróżnicowanej. Dla

²⁰ M. Nóżka, *Społeczne zamykanie (się) przestrzeni. O wykluczeniu, waloryzacji miejsca zamieszkania i jego mentalnej reprezentacji*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s.326.

²¹ M. Czyński, *Architektura w przestrzeni ludzkich zachowań. Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa w środowisku zabudowanym*, Wyd. Uczelniane Politechniki Szczecińskiej, Szczecin 2006, s. 83.

²² B. Skrzypczak, *Współczynnik społecznościowy. Edukacyjne rekonstruowanie instytucji społecznościowych – w perspektywie pedagogiki społecznej*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń 2016, s. 99.

²³B. Lulek, *O miejscach wyznaczanych rodzicom w szkołach podstawowych i gimnazjalnych. Ujęcie porównawcze*, [w:] B. Lulek, K. Szmyd (red.), *Edukacja wobec wyzwań współczesności. Rodzina – szkoła – region – kultura*, PWSZ, Krosno 2014, s. 167-171.

²⁴ M. Mendel, *Pedagogika miejsca wspólnego. Miasto i szkoła*, Wyd. Naukowe Katedra, Gdańsk 2017, s. 323-324.

części rodziców zorganizowanej anonimowo, o dominujących powierzchownych i jednokierunkowych interakcjach, które nie budują współobecności, a sprzyjają dzieleniu miejsc, kompetencji i odpowiedzialności. Respondenci opisują w zdecydowanej części relacje oparte na ograniczaniu interakcji, wyznaczaniu funkcji i przyporządkowywaniu przedmiotów oraz ich lokalizacji.

1. Najliczniejsza grupa badanych (29,0%) w swych wypowiedziach podkreśla, że szkoła wyznacza im miejsce będące pochodną przypisanych im obowiązków rodzicielskich zwianych z zaspokojeniem potrzeb dziecka, ukierunkowanych na rozwijanie możliwości uczniów oraz typowe czynności dydaktyczne, obejmujące wyjaśnianie, motywowanie, wspieranie oraz kontrolę postępów edukacyjnych. Wymienione działania zlokalizowane są jednak poza szkołą w środowisku domowym. Pozycjonują zatem rodziców w roli pomocników nauczyciela pochylnych nad dzieckiem w zaciszu domowego ogniska. Takie znaczenie wyznaczonego miejsca podkreślają także badani rodzice, pisząc o wykonywanych w szkole czynnościach w ramach obowiązujących form współpracy. Odczytują własne miejsce w grupie innych, w określonym porządku przedmiotów (w ławce, na krześle, w rogu sali), jako osoby informowanej, oczekującej, dostosowującej się.

2. Równie liczna grupa badanych (27,1%) informuje o wyznaczeniu im w procesie edukacji dzieci miejsca rozmówcy, współpracownika, inicjatora, co sprzyja ich osadzeniu w miejscu, budowaniu miejsca i rozwijaniu dialogu. Badani podkreślają aspekt identyfikacji z miejscem i jego organizacją. Przyjmując jako wartość naczelną dobro dziecka, przez ten pryzmat definiują siebie w miejscu, budując znaczniki tożsamości i obszary odpowiedzialności.

3. Ponad ¼ badanych pisze o pobycie w miejscach tranzytowych, miejscach przejścia, wspólnych, ale obcych, poza procesem edukacji. Funkcjonują formalnie wewnątrz, a jednocześnie na zewnątrz wydarzeń szkolnych i doświadczają zewnętrżności miejsca. W tym znaczeniu rodzice dostosowują się do warunków nie zawsze dostępnej placówki, dalekich od ich upodobań i potrzeb.

Ujmowanie relacji społecznych pomiędzy rodzicami i nauczycielami w szkole w kategoriach miejsca, niesie określone implikacje dla praktyki edukacyjnej i społecznej, w tym:

1. Rozpoznawanie, opisywanie i analizowanie rodzicielskich doświadczeń szkoły jako miejsca, umożliwia z jednej strony minimalizowanie trudnych doświadczeń edukacyjnych opiekunów przez odpowiednie organizowanie ich pobytu w placówce, a z drugiej pełniejsze ich tworzenie z pozycji osób współdecydujących.

2. Zbieżność doświadczeń w szkole uruchamia budowanie wspólnotowego miejsca dla uczestników procesu edukacji, obszaru rozwijania tożsamości lokalnej, regionalnej i narodowej.

3. Dostrzeganie dynamiki miejsc i dążenie do przygotowania uczestników do zachodzących zmian oraz wielości użytkowanych obszarów w szkole – sprzyja wykraczaniu rodziców poza ustalony i wydzielony dotychczas teren, wzmacnia ich poczucie odpowiedzialności za proces edukacji.

4. Odczytywania znaczeń nadawanych miejscu i ich lokalizowanie wokół niezbywalnej wartości dobra dziecka umacnia pozycję rodziców – najważniejszych wychowawców dziecka w szkole.

Kolejne eksploracje prowadzone będą w kierunku zastosowania opisanych kategorii jako elementów pomiaru zmierzającego do określenia zależności pomiędzy typem kultury organizacyjnej szkoły a wyznaczanym miejscem dla rodziców.

Streszczenie:

Celem artykułu jest przedstawienie miejsc wyznaczanych rodzicom w przestrzeni szkoły podstawowej w oparciu o analizę rodzicielskich wypowiedzi opisujących ich doświadczenia dnia codziennego. Badania zrealizowano w paradygmacie badań ilościowych. Dokonano

kategoryzacji wypowiedzi respondentów i wyodrębniono typy miejsc wyznaczanych rodzicom w szkole. Są to: miejsca praktyki (powtarzalne czynności dnia codziennego), miejsca doświadczane i przeżywane (związane z formami współdziałania) jak też miejsca w przestrzeni wspólnej. Badanym rodzicom w szkołach podstawowych wyznaczano głównie miejsca związane z czuwaniem nad dzieckiem w przestrzeni domu rodzinnego, informowaniem i instruowaniem w przestrzeni szkoły. Umiejscowienie opiekunów dziecka poza miejscami tranzytowymi w szkole, w pozycji osób współdecydujących umożliwia budowanie tożsamości rodziców w miejscu otwartym. Miejsce jako centralna kategoria przestrzeni jest istotnym sposobem rozumienia wielu zjawisk, teoretycznym konstruktem o wielu znaczeniach i zastosowaniach. Określenie miejsca wyznaczanego rodzicom w szkole jest aktualne naukowo, zwłaszcza w kontekście prób ograniczenia rodzicielskiej obecności w procesie wychowania i nauczania dzieci na terenie placówki.

Słowa kluczowe: rodzice, szkoła, miejsce, doświadczenia dnia codziennego

Summary:

The place appointed to parents at school in the light of parental experience of everyday life

This article's aim is to present places designated to parents in the space of primary school based on the analysis of parental statements describing their everyday experience. The research was carried out in a paradigm of quantitative research. The types of places designated to parents at school were distinguished after categorising respondents' statements. They are as follows: practice places (repetitive daily activities), experienced and cultivated places (associated with forms of cooperation) as well as places in common space. Primary school parents were appointed places related mainly to child supervision in the space of family home, information and instruction in the space of school. Appointing child's carers outside transit places in school, in the co-deciding position, allows for building parents' identity in an open space. A place as a central category of space is an important way of understanding many phenomena, a theoretical construct with various meanings and applications. Determining the place designated to parents is scientifically valid, especially in the context of attempts to limit parental presence in the process of upbringing and teaching children on the premises of institutions.

Key words: parents, school, place, daily life experience

Bibliografia:

1. Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wyd. PWN, Warszawa 2007.
2. Buczyńska-Garewicz H., *Miejsca, strony, okolice. Przyczynek do fenomenologii przestrzeni*, Wyd. Universitas, Kraków 2006.
3. Creswell J. W., *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
4. Czyński M., *Architektura w przestrzeni ludzkich zachowań. Wybrane zagadnienia bezpieczeństwa w środowisku zabudowanym*, Wyd. Uczelniane Politechniki Szczecińskiej, Szczecin 2006.
5. Danilewicz W., *Ludzie w miejscach i przestrzeniach świata mobilnego*, [w:] T. Sosnowski, W. Danilewicz, M. Sobiecki (red.), *Pedagog jako animator w przestrzeni życia społecznego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2016.
6. Dymnicka M., *Od miejsca do nie - miejsca*, *Acta Universitatis Lodzianensis*, 36/2011.
7. Easthope H., *A Place Called Home*, *Housing, Theory and Society*, 21/2004.
8. Franfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk i Spółka, Poznań 2001.

9. Lulek B., *O miejscach wyznaczanych rodzicom w szkołach podstawowych i gimnazjalnych. Ujęcie porównawcze*, [w:] B. Lulek, K. Szmyd (red.), *Edukacja wobec wyzwań współczesności. Rodzina – szkoła – region – kultura*, PWSZ, Krosno 2014.
10. Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000.
11. Mendel M., *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*, [w:] M. Mendel (red.), *Pedagogika miejsca*, Wyd. Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2006.
12. Mendel M., *Pedagogika miejsca wspólnego. Miasto i szkoła*, Wyd. Naukowe Katedra, Gdańsk 2017.
13. Muszyńska J., *Miejsce i wspólnota. Poczucie wspólnotowości mieszkańców północno-wschodniego pogranicza Polski. Studium pedagogiczne*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2014.
14. Nóżka M., *Spoleczne zamykanie (się) przestrzeni. O wykluczeniu, waloryzacji miejsca zamieszkania i jego mentalnej reprezentacji*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
15. Rykiel Z., *Koncepcje przestrzeni i teorie regionu a wzorce uprawiania socjologii*, [w:] Z. Rykiel (red.), *Nowa przestrzeń społeczna w badaniach socjologicznych*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
16. Skrzypczak B., *Współczynnik społecznościowy. Edukacyjne rekonstruowanie instytucji społecznościowych – w perspektywie pedagogiki społecznej*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń 2016.
17. Sztompka P., *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii*, [w:] P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), *Socjologia codzienności*, Wyd. Znak, Kraków 2008.
18. Theiss W., *Dom i ojczyzna - miejsca w świecie bez miejsc. Trzy perspektywy*, [w:] D. Lalak (red.), *Dom i ojczyzna. Dylematy wielokulturowości*, Wyd. Międzynarodowe Centrum Adaptacji Narodowej, Warszawa 2008.
19. Wilk T., *Oswajanie przestrzeni, czyli o odpowiedzialności jako kategorii rewitalizacji przestrzeni życia społecznego*, [w:] T. Sosnowski, W. Danilewicz, M. Sobecki (red.), *Pedagog jako animator w przestrzeni życia społecznego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2016.
20. Żmudzińska – Nowak M., *Miejsce. Tożsamość i zmiana*, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010.

Uniwersytet Rzeszowski
blulek@ur.edu.pl
ul. ks. J. Jałowego 24
35-010 Rzeszów